

ÖSSZEFOGLALÓ

A fenntarthatóságra nevelés távlati célja, hogy olyan polgárokat neveljünk, akik elegendő tudás birtokában képesek legyenek környezettudatosan gondolkodni, döntéseket hozni, legyenek kompromisszumképesek és rendelkezzenek empátiával a természet iránt.

Tanulmányunkban egy konkrét film elemzésével arra világítunk rá, hogy az adott film megtekintése és alapos elemzése milyen hatással van a kisiskolás korosztály környezettel összefüggő gondolkodására. Példaként és a fenntarthatóságra nevelés egyik segédeszközeként a *Lorax* című animációs film hatását vizsgáljuk. A film a gyerekek nyelvén bemutatja a társadalmunkra jellemző anyagias szemléletet, amely a természeti erőforrások kizsákmányolásához vezet, ugyanakkor rávilágít a természet értékeire, és összefogásra, cselekvésre buzdítja a nézőt. Jól szemlélteti és kritizálja az emberek rövid távú gondolkodását, értékítéletét, életvitelét. A pedagógusok segítségével a tanulók elemezhetik, értelmezhetik a cselekmény mögött megbújó gazdasági érdekek és természeti rendszerek működését. Úgy véljük, hogy az animáció több olyan megvitatható kérdést tartalmaz, amit a fenntartható életvitelre nevelésben, a környezettudatos gondolkodás fejlesztésénél érdemes kiaknázni.

Vizsgálatunkhoz olyan mérőszöveget készítettünk, ami véleményünk szerint alkalmas arra, hogy ezeket a kérdéseket és problémákat a gyerekek életkori sajátosságának megfelelően, játékos feladatok segítségével tárja fel. A környezettudatos gondolkodást feltáró teszt eredményei arra engednek következtetni, hogy egy jól megválasztott és céltudatosan feldolgozott film is segíthet a fenntarthatóságra nevelésben, a környezettudatos gondolkodás megalapozásában.

Kulcsszavak: filmelemzés hatása, környezettudatosság fejlesztése, fenntarthatóságra nevelés

ABSTRACT

The long-term goal of sustainable education is to educate learners to become citizens of adequate knowledge to be able to think in an environment-orientated way, make decisions, have empathy and ability to compromise related to nature.

This study tries to find out what effect the analysis of a particular film has on the comprehensive way of thinking of primary school pupils regarding environment. The effect of the animation film titled *Lorax* is examined as an example and a tool for sustainable education. This film shows the materialistic approach present in our current society, which leads to the exploitation of natural resources, but at the same time it highlights the values of nature and urges viewers on cooperation and action. It clearly demonstrates and criticizes people's short-term way of thinking, their lifestyle and what they regard as values. With the assistance of teacher, pupils can analyze and define how natural systems and economic interests hidden behind the plot function. We have found that this animation contains several issues to be discussed, which are worth applying when sustainable lifestyle is discussed and environmental-conscious way of thinking is developed. To measure this, we created a tool that is suitable for revealing these questions and problems through games adequate to children's age.

The results of this study suggest that a carefully chosen and consciously analyzed film can contribute to sustainable education and the establishment of environment conscious way of thinking.

Keywords: the effect of a film analysis, improvement of environment awareness, sustainable education

FÜZNE dr. KÓSZÓ Mária PhD

Szegedi Tudományegyetem
 Juhász Gyula Pedagógusképző Kar
 Tanító- és Óvóképző Intézet
 Szeged, Magyarország
 fuzne@jgypk.szte.hu

JÁNOSI Dzenifer

Kalocsai Nebuló Általános Iskola,
 Speciális Szakiskola és
 Egységes Gyógypedagógiai Módszertani
 Intézmény
 Kalocsa, Magyarország
 janodzse@freemail.hu

FILMELEMZÉS HATÁSA A KÖRNYEZETTUDATOSSÁG FEJLESZTÉSÉBEN KISISKOLÁSOKNÁL

*The effect of film analysis on the improvement of
 environment awareness among primary school pupils*

*Analiza filma i njegov uticaj na razvijanje svesti o zaštiti
 životne sredine kod učenika nižih razreda*

Bevezetés

Magyarországon a fenntarthatóságra nevelésnek az elmélete és gyakorlata kiforrotlan az oktatás rendszerében, még a legtöbb iskola az útkeresés fázisában van ezzel kapcsolatban. Ennek valószínűleg az az oka, hogy maga a fenntarthatóság szó értelmezése sem egyszerű feladat. A fogalmat először Gro Harlem Brundland norvég miniszterelnöknő használta, amely írásban a Környezetvédelmi és Fejlesztési Világbizottság jelentésében szerepel először. A fenntartható fejlődést a következőképpen definiálja: „olyan fejlődés, amely a jelenlegi generáció szükségleteit úgy elégíti ki, hogy a jövő generáció szükségleteit se veszélyeztesse” (Brundtland Bizottság Jelentése, 1987).

Ez a fogalom eléggé komplex, hiszen több tudományterületet kapcsol össze. Erre utal Havas Péter megfogalmazása: „A fenntartható fejlődés az erőforrásokat hasznosító, felhasználó és az értékteremtő folyamatok relatív egyensúlyát jelenti, amelyhez a gazdaságot dinamizáló döntések egyértelmű környezetvédelmi szemlélete szükséges” (Havas, 2001, 9).

Gyulai Iván (2000) szerint a fenntartható fejlődés a környezet, a társadalom és a gazdaság bonyolult rendszereként írható le, de hasonlóképpen fogalmaz Havas Péter is: „Ez integrált rendszerközelítést, tantárgy- és tudományközi megközelítést igényel, ami nem könnyű lecke a merev szaktudományi, - tantárgyi keretekhez szokott pedagógustársadalom számára” (Havas, 2001, 10). Így a fenntarthatóságra nevelés elkötelezett híveinek sem egyszerű az erről szóló tudást beilleszteni a tantárgyközpontú helyi tantervekbe. A komp-

lexitásból kifolyólag nehéz olyan formában közvetíteni az ismeretet a fiatal generációnak, hogy azoknak hasznos és koruknak megfelelő, a mindennapi életben is hasznosítható tudást eredményezzen (Füzné, 2012).

A Nemzeti Alaptanterv (2012) kötelező feladatként írja elő az iskolák számára a fenntarthatóságra nevelést a környezettudatosság fejlesztését, amelyet a következőképpen fogalmaz meg: „A felnövekvő nemzedéknek ismernie és becsülnie kell az életformák gazdag változatosságát a természetben és a kultúrában. Meg kell tanulnia, hogy az erőforrásokat tudatosan, takarékosan és felelősségteljesen, megújulási képességükre tekintettel használja. Cél, hogy a természet és a környezet ismeretén és szeretetén alapuló környezetkímélő, értékvédő, a fenntarthatóság mellett elkötelezett magatartás váljék meghatározóvá a tanulók számára. Az intézménynek fel kell készítenie őket a környezettel kapcsolatos állampolgári kötelességek és jogok gyakorlására. Törekedni kell arra, hogy a tanulók megismerjék azokat a gazdasági és társadalmi folyamatokat, amelyek változásokat, válságokat idéznek elő, továbbá kapcsolódjanak be közvetlen és tágabb környezetük értékeinek, sokszínűségének megőrzésébe, gyarapításába” (Magyar Közlöny, 2012 évi 66. sz., 10643. old.).

A törvényi szabályozás ellenére kevés iskolában valósul meg sikeresen a környezeti és a fenntarthatóságra nevelés. Jóllehet a problémák sokasága sokszor már közvetlen vagy közvetett forrásokból észlelhető, az iskolák többségében csak elméletileg élvez prioritást a környezettudatosság fejlesztése. A feladat fontosságának érzékeltetésére David W. Orr szavait idézzük egy konferencia nyitóbeszédéből: „Sokan úgy gondolják, hogy a fenntarthatóságra nevelés az oktatásfejlesztés napirendjének fontos pontja. Nos, a 21. században úgy tűnik, hogy ez maga a napirend” (Orr, 1998, 14).

Hangsúlyozni kell, hogy a környezettudatosság fejlesztéséhez nem elegendő csak ismereteket átadni a tanulók számára, attól összetettebb feladat, ahogyan ezt a következő megfogalmazás is érzékelteti. „A környezettudatosság a társadalom és tagjai számára legmegfelelőbb, hosszú távú környezeti értékeket céltudatosan ötvöző, tudományosan megalapozott gondolkodás és az azon alapuló magatartásforma, melynek gyakorlati célja az ember – környezet viszony harmóniájának megteremtése” (Kovács A. D. 2007, 65).

A fenntarthatóságra nevelést segíti az UNESCO Bizottság azzal a dokumentummal, amelyben megfogalmazza a fenntartható fejlődési célok oktatását (UNESCO, 2017).

A film háttér-információi

A *The Lorax* című amerikai animációs vígjáték, amely dr. Theodor Seuss Geisel mese-regénye alapján készült, 2012. március 2-án jelent meg az Amerikai Egyesült Államokban. Magyarországon 2012. október 18-án mutatták be *Lorax* címmel. Az alkotás célközönsége a gyerekek, ám a felnőtteknek is ajánlott, hiszen a 3D-ben készült csodálatos képi világ nem csak szórakoztat, hanem fontos környezetvédelmi üzenete is van.

A film mondanivalója a környezetünk megóvása, a prevenció mellett a környezettudatos magatartás ösztönzése. A mű 6 éves korosztály felett ajánlott, amelynek célja bemutat-

ni, hogy milyen lenne az élet fák nélkül. A következmények láttán minden felnőtt levonhatja azt a tanulságot, amit a film magában rejt. A gyerekek számára azonban szükséges a felnőtt segítség, hogy képesek legyenek az összefüggések meglátására, a párhuzamok értelmezésére.

A film szerepe a környezettudatosságra nevelésben

Bemutatjuk azokat a fenntartható életvitellel kapcsolatos közös gondolatokat, amiket ez az animációs rajzfilm tartalmilag érint. Az első lényeges szempont a városlakók felfogásának változása a film végére. Eleinte nem érdekelte őket a természet eltűnése, a műanyag világ környezetszennyező hatása. A történet végére felnyílik a városlakók szeme és a fákat védő *Ted* álláspontját részesítik előnyben. Ehhez arra volt szükség, hogy saját szemükkel lássák a borzalmas múltbeli erdőirtás következményét. Egy ember képes volt megváltoztatni egy egész városnak a szemléletét, és az emberi összefogás csodát eredményezett.

Az egyik legfontosabb mondanivaló, amelyre az alkotás épül: a fák természetben betöltött szerepe és hiányának hatása az életre. A fotoszintézis hiányában az emberek pénzért vették a friss levegőt. A fák kivágásával az élőlények természetes élőhelyei is eltűntek. Megtárgyalhatjuk a tanulókkal, hogy mi a fák szerepe a természetben, rávilágíthatunk, hogy mennyire nélkülözhetetlenek. A kivágott erdők jól szemléltetik az ember féktelen gyarlóságát, hiszen a meggazdagodás reményében a természetet kizsákmányoló tevékenységet folytatnak. Ennél a pontnál az összefüggések megtalálására ösztönözhetjük a kisiskolásokat. Megkérdezzük, hogy mi volt az oka Valahász (a film egyik főszereplője) döntésének és cselekedetének. Az anyagi érdek előtérbe helyezése a természeti értékekkel szemben aktuális téma napjainkban. Erről már érdemes a kisiskolások véleményét is meghallgatni. A film érzékelteti, hogy a környezetszennyezést nem csupán a fák kivágása okozta, hanem a létrehozott hatalmas gyár, ami mindenféle prevenciót elkerülve mérgező anyagokat juttatott a környezetbe. Ennek helyszíneit a diákokkal megfigyeltethetjük, hol és hogyan történt, milyen következményei lettek az élőlények számára. O'Hare (pénzsovár vállalkozó) gyártmányai, a műanyag fák és építmények nem környezetbarátok; a műanyag palackok gyártásából és forgalmazásából származó negatívumok taglalása is lényeges.

A film rávilágít arra, hogy egy tér szennyezése kihat az egész természetre és a szennyezés az élő szervezetekbe is visszakerülhet, ez segít megérteni az anyagok körforgását. Az észrevételek nagyon fontos részét képezik témának, de a kulcsszerep a megoldáson van, hiszen a tenni akaráshoz tudnunk kell, hogyan változtassunk a környezetszennyező magatartáson. Ehhez az is szükséges, hogy a film eddig említett mozzanatait összehasonlítsák a valósággal, valamint, a Földet előtérbe helyezve, ezekre a problémákra megoldást keressenek.

A prevenció és a tudatos vásárlás kialakításának előnyeit és hiányának következményeit is vizsgálthatjuk. A filmben szereplő reklám szintén egy olyan lehetőség, amin keresztül a gyerekek egy újabb példát kaphatnak a reklámok gondolkodásunkat befolyásoló szerepére.

A kutatás célja

Kutatásunk célja rávilágítani arra, hogy hogyan hat egy film tartalma a gyerekekre, ha csak megnézzük velük, illetve ha megfelelő módszerekkel feldolgozzuk, előkészítjük és elemizzük azokat a fenntarthatóságra vonatkozóan. Arra is keressük a választ, hogy milyen változások tapasztalhatók, ha a pedagógus a tanulási folyamatban használja fel, illetve ha a gyerekeknek felnőtt segítsége nélkül, egyedül kell, hogy boldoguljanak a kérdéskörrel. Kutatásunkban arra is keressük a választ, hogy a *Lorax* című animációs rajzfilm mondanivalóját felhasználva a gyermekek motiválhatók-e a környezettudatos gondolkodásra. Hasznos-e a médiából származó tartalmakat feldolgozni a gyerekekkel a hatékonyabb tudáselsajátítás érdekében? A film elemzését megelőzi egy a médiatudatosságba bevezető és reklámalemező óra, ami a tudatos vásárlás környezetkímélő megoldásaira épül.

Hipotéziseink:

1. A *Lorax* animációs rajzfilm bemutatása élménypedagógiai módszerként alkalmazható az általános iskola alsós osztályaiban, mert motiválja a tanulókat a közös gondolkodásra.

2. A *Lorax* mondanivalójával törekszik a fenntarthatóság szemléletének átadására vizuális élményeken keresztül, a tanulók környezettudatos gondolkodása fejleszhető vele, így tanítási-nevelési segédeszközöként is alkalmazható.

3. A tudásszint mérése során azon osztály fog jobb teljesítményt elérni, amelyik felkészítést kap, amelyik lehetőséget kap a látottak elemzésére, az oksági összefüggések feltárására (4.a osztály) szemben azzal, amelynek csak a filmet mutatjuk be (4.b osztály=kontrollcsoport).

A vizsgálat körülményei és módszerei

A vizsgálatot két negyedikes osztályban végeztük egy közepes méretű városi iskolában, délutáni foglalkozás keretében. A 4.a osztály számára először reklámok elemzésével a médiatudatosság megalapozását segítő foglalkozást tartottunk. A második alkalommal az animációs rajzfilm megnézésére került sor. A harmadik foglalkozáson megadott szempontok alapján elemeztük a filmet. A negyedik alkalommal a környezettudatosságot feltáró feladatlap kitöltése történt. Ezzel szemben a kontrollcsoport, a 4.b osztály nem részesült a médiatudatosságot fejlesztő és filmelemző órában, hanem a film megtekintése után mindenféle magyarázat nélkül töltötte ki a tesztet. A vizsgálat célja, hogy felmérje és összehasonlítsa a két osztály teljesítményét. A felállított hipotézisünk szerint a 4.a osztály az előkészítésnek köszönhetően jobban fog teljesíteni, mint a kontrollcsoport.

1. Foglalkozás

A reklámalemező foglalkozás során főleg irányított beszélgetést és csoportmunkát alkalmaztunk, ahol a következő témaköröket dolgoztuk fel:

- A reklámmal kapcsolatos előzetes ismeretek felelevenítése fűrtábrával
- A reklám fogalma, szerepe
- A reklámok hatása, reklámban alkalmazott trükkök ismertetése
- Reklámok negatív hatása a fogyasztókra, ennek összefüggése a hulladéktermeléssel
- Reklám féligazságainak megfigyeltetése, rögzítése megfigyelési szempontokon keresztül
- Tudatos vásárlói szokás elemzése beszélgetéssel, szituációs játékkal

A reklámfilmek elemzése csoportmunkában történt, amely során a tanulók megfigyelési szempontok alapján dolgoztak, amelyek összeállításához Berth (1997) és Móricz Éva (2008) szakirodalmát tanulmányoztuk.

Megfigyelési szempontok:

- o Mi a reklámozott termék?
- o Célcsoport (kinek szól a reklám)?
- o Kik a reklám szereplői?
- o Milyen hangulatot kelt benned a reklám?
- o Milyen konkrét információt tudunk meg a termékről?
- o Mit nem tudunk meg a termékről?
- o Mivel ébreszt benned vágyat, hogy megvedd (hanghatások, szöveg, tárgyak)?
- o Milyen féligazságot tartalmaz a reklám?
- o Ki gyártja a terméket?

2. Foglalkozás: az animációs rajzfilm megtekintése

A rajzfilmet az iskolában a diákok és a tanárok rendkívül pozitívan fogadták. Nagy részük nem ismerte, így érdeklődve nézték végig, de azok is élvezték a filmet, akik korábban már látták.

3. Foglalkozás: filmfeldolgozás

Erre a foglalkozásra egy órát tudtunk fordítani, mely során irányított beszélgetést alkalmaztunk. Az emberi cselekedetek és a környezet közötti összefüggések megláttatására helyeztük a hangsúlyt. Szemléltetésként PowerPoint előadásban képeket, idézeteket vitettünk ki, hogy könnyebb legyen felidézni a filmben látott eseményeket. Az irányított beszélgetés során a következő kérdéskörökkel foglalkoztunk:

Amkellfalva helyzetének változása

- Mi jellemezte *Amkellfalva* városát a film elején?
- Miben változott a lakosság hozzáállása a film végére? Miért?
- A fák környezetben betöltött szerepe
- Miért nélkülözhetetlenek a fák?
- Mit adnak az élőlényeknek? Miért fontosak az állatok számára?

Szereplők jellemzése: *Ted Wiggins*, *Valahász*, *O'Hare*

- Mi motiválta a szereplőket a cselekvésre?

A műanyag veszélyei és a reklám

- Milyen anyagból készültek a „palackok”, és ez miért jelent problémát a természet számára?

- Miért veszélyes a reklámban említett termék a természetre?
- Miért fokozza a műanyag palack gyártása a környezetszennyezést?
- Milyen trükkökkel veszi rá a reklám az embereket a vásárlásra?
- Milyen hasznot hajt ez a forgalmazónak?

A környezetszennyezés és a mögötte álló egyéni érdekek kapcsolata – a tettek következménye az élővilágra

- Hogyan hatott a természetre a fák kivágása és a gyár létrejötte?
- Milyen prevenciók intézkedések segítettek volna megvédeni az állatok élőhelyét?
- Mit jelent az anyagok körforgásszerű áramlása?

A lakosság érintettsége a változtatásban

- Miért szavaztak a városlakók az élő környezet visszatelepítése mellett?

Személyes hozzáállás és cselekvési szándék az élhetőbb környezetért

- Neked mit jelent a „*hacsak*” szó?
- Mivel tudod te megóvni a környezetet?

4. Foglalkozás: teszt kitöltése

A teszt kitöltését mindkét osztály ugyanabban az időben végezte, és mindkét osztálynak 60 perc állt a rendelkezésére. A kitöltés előtt felhívtuk a gyerekek figyelmét, hogy többségében rövid, lényegre törő választ írjanak. Ahol a feladat indoklást kér, oda kerek mondatokban fejtsék ki gondolataikat. A feladatok önálló átolvasása után, ahol kérdés merült fel, ott elmagyaráztuk, hogy mit vár a feladat. A tanulók örömmel végezték a képekkel illusztrált, játékos elemekkel átszőtt feladatlap kitöltését.

A teszt eredményeinek elemzése

Korábban már utaltunk rá, hogy a teszt kérdéseit a film tartalma, üzenete alapján állítottuk össze. Az első feladatnál arra kerestük a választ, hogy a gyerekek élnének-e műanyag városban. A válaszukat meg is kellett indokolni. Természetesen az indoklásban rejlik a lényeges információ, vajon a külsőségek, színek, hangulat befolyásolja-e őket, vagy képesek meglátni a természet eltűnésével járó hátrányokat.

A 4.a osztályban minden tanuló nemmel válaszolt, az indoklásokat ehhez hasonlóan fogalmazták meg:

- *Nem, mert minden hamis vagy műanyag.*
- *Nem, mert nem lehet elhagyni a várost.*
- *Nem, mert szennyezett a levegő és a környezet.*
- *Nem, mert hiányzik a természet, nincsen egy igazi fa sem.*

A 4.b osztályban ezzel szemben, a 20 emberből 10 szavazott igennel, 2-en nem tudtak válaszolni és 8-an írtak nemleges választ. Az igen szavazatok mögött effajta indoklásokat találtunk:

- *Igen, mert minden szép és színes.*
- *Igen, mert kedvesek az állatok és az emberek.*
- *Igen mert szépek a fák és a járművek.*

- *Igen, mert szép a kilátás, szépek a fák és az állatok.*
- *Igen, mert egy idő után igazi fák lettek.*

Ezek közül 4 diák válasza volt egyértelműen a jelenben lévő műanyag városra vonatkozatható. Őket a járművek, a világító műfák, az éneklő kedves polgárok és a színek vonzották. A többiek a múltban lévő várost választották, amikor még a természet jelen volt. Őket a fák és az aranyos állatok bírták maradásra. Azok, akik nemmel válaszoltak, hasonlóan indokolták meg, mint a 4.a-ban.

Ebben a feladatban tettük fel ezt a kérdést is: miért nem foglalkoznak a városlakók az élő környezet eltűnésével? A legtöbb tanulói válasz szerint az embereket a polgármester befolyásolta, vagy megszokták az életüket, illetve nem akartak időt fordítani a növények gondozására. Mivel az első feladat megoldása szubjektív válaszokon alapult, így ezt a feladatot külön értékeltük a többitől.

A második feladatra összesen 5 pontot lehetett szerezni, melyben a fáknak 5 olyan tulajdonságát kellett felsorolni, ami az élővilág számára hasznos. Az animációban kiemelkedő helyen szerepel a fák oxigén termelése, a fotoszintézis. A film jól szemlélteti az erdők kivágása közben az állatok életkörülményeinek romlását is. Így a gyerekek akár a filmből, akár az előzetes ismereteikből is meríthettek ötletet. A 4.a osztály lényegesen jobban teljesített. Négyen érték el maximális 5 pontot, míg az egy helyes megoldást adók hárman voltak. Az osztály átlagteljesítménye ennél a feladatnál 58%. A 4.b-ben senki nem ért el 100%-ot. Az elért legnagyobb pontszám 4 volt, ami két embernek sikerült. Volt olyan, aki a feladatot üresen hagyta, de az osztály nagy része is csupán egy pontot tudott elérni. Az osztály átlagteljesítménye 38%. A kontrollcsoport (4.b osztály) átlagteljesítménye így 20%-kal gyengébb.

A harmadik kérdésnél arra kerestük a választ, hogy a tanulók észreveszik-e az anyagi szemlélet, a rövid távú gondolkodás környezetet károsító hatásait a filmben szereplő polgármester (*O'Hare*) személyében, és az általa forgalmazott termék környezetkárosító hatását; a műanyag palackok veszélyét a környezetre. A 4.a-ban az osztály fele elérte a maximális 3 pontot, a kontrollcsoportban az osztály fele 1 pontot teljesített, mindkét csoportban akadt egy tanuló, aki nem tudta megoldani a kérdéseket. Az átlagteljesítmény 72% és 52% lett. A 4.a osztályban a környezettudatos vásárlás során foglalkoztunk a műanyag veszélyeivel. A teszt kitöltését megelőzően megvizsgáltuk a műanyag felhalmozódásának okát is. Ezzel szemben a másik osztály (kontrollcsoport) csupán az előzetes ismereteire támaszkodhatott, így az átlagteljesítmény 20%-os eltérést mutat.

A negyedik feladatnál azt szeretnénk volna kideríteni, hogy a tanulók felismerik-e a reklámok tömegeket befolyásoló (tudatszennyező) és az új műanyag palack gyártásának környezetet károsító hatását. A 4.a osztályban az átlagteljesítmény 60% lett ennél a feladatnál. Ez az osztály reklámalemzést végzett, illetve 2 órás időtartamú foglalkozásban részesült a média negatív hatásáról. A 4.b osztály nem részesült ilyen elemző foglalkozásban, így nekik a film vetítése után maguktól kellett kitalálni, hogy mivel buzdította a film szereplőit a reklám a termék megvásárlására. Az osztály majdnem fele (9 tanuló) nem töltötte ki a

feladatot, így a 4.b osztály átlagteljesítménye 26% lett ennél a feladatnál. Úgy gondoljuk, hogy a reklámalemző foglalkozás megtette a hatását, hiszen a gyerekek szép számban (14-en) kaptak teljes pontszámot a reklámok tudatunkat befolyásoló hatásainak felismerésére. Észrevételeikben rájöttek, hogy a reklámban attól lettek vidámak és boldogok az emberek, hogy kinyitották a friss levegős palackot. A feladat a műanyag palackgyártás következményeire is kitért. A két osztály eredménye között nagy különbség (34%) tapasztalható. A kontrollcsoportban sokan hozzá sem fogtak a feladat megoldásához, ebből arra következtünk, hogy önállóan nem voltak képesek megérteni a műanyaggyártás és a környezet-szennyezés közötti összefüggéseket.

Az ötödik feladat logikailag az előzőhöz kapcsolódik, ez a feladat az egyik szereplő (*Valahász*) személyiségének elemzésére irányul. (Az önös érdek harca egy esküvel, amit a természet megóvása érdekében hozott *Valahász*.) A feladat célja kideríteni, hogy a gyerekek felismerik-e az emberi vívódást, és tudnak-e megoldási javaslatokat adni a helyzetre. Ennél a feladatnál maximálisan 4 pontot lehetett elérni. Ez a feladat sikerült a legjobban mindkét csoportnak. Bár a 4.b-ben többen is voltak, akik mellőzték, de a többiek igen jól teljesítettek. Az átlag a 4.a osztálynál 75% és a 4.b osztálynál 55% lett. A fák és a gyár megvédeése érdekében a gyerekek a fák visszaültetését, a lomb hasznosítását a fák kivágása nélkül, illetve a kevesebbel való beérést javasolták.

A hatodik feladatban a gyerekek empátiájáról, beleélő képességéről kívántunk tájékozódni. Arra kértük őket, hogy az állatok szemszögéből is gondolják át a környezet drasztikus átalakulását. A fák kivágásával felszínre kerül a környezetben betöltött szerepük hiánya. A tanulóknak azt is meg kell határozniuk, hogy az épített *Amkellgyár* hogyan szennyezte a környezetét. Így 5 pontot kaphattak. A feladat átlagteljesítményeit nézve a 4.a osztályosok 63%-ot, a 4.b osztályosok 56%-ot értek el. Ez a feladat kapcsolódik a 2. feladathoz, hiszen a fák hiányával az állatok élőhelye, táplálékforrása, búvóhelye is elveszett. Mint az előző feladatnál, itt is kifejezetten jól teljesített mindkét tanulócsoporthoz. Az osztályok átlagteljesítménye közt csupán 7% eltérés van a 4.a osztályosok javára. Az állatok helyzete, illetve a gyár károsanyag-kibocsátásának helyszíneit jól hangsúlyozta az animáció. A motiváló erő nagy volt, hiszen az állatokat mindenki nagyon kedvesnek és viccesnek tartotta, ezért részesültek nagyobb odafigyelésben. Ez a feladat érzékelteti, hogy az életkori sajátosságok figyelembevételével a játékos feladatok célravezetőek.

A hetedik feladatnál a tanulók rendszerszemléletű gondolkodására (körfolyamatok felismerésére) kívántunk fényt deríteni. Az első tennivaló a víz körforgásával kapcsolatos kiegészítés, majd annak megmagyarázása egy idézet alapján, hogy miért nem csupán a levegőt szennyezte *O'Hare*. A tanulóknak fel kellett ismerni, hogy a levegőben lévő szennyezőanyagok a csapadékkal együtt visszakerülnek a talajba, illetve a vizekbe, majd az élő szervezetekbe is. A tökéletes megoldás 5 pontot ért. Mindkét osztályban csak egy tökéletes megoldás volt, a 4.a osztály teljesített jobban, az átlagteljesítménye 48%-os lett. Az eredmények alapján még az elemzést korábban elvégző osztályban sem tudatosult teljesen a körfolyamat értelmezése. Sok helyen még a víz körforgásának kiegészítése is gondot okozott. A feladat megoldásának eredménye azt tükrözi, hogy az összefüggések meglátása és

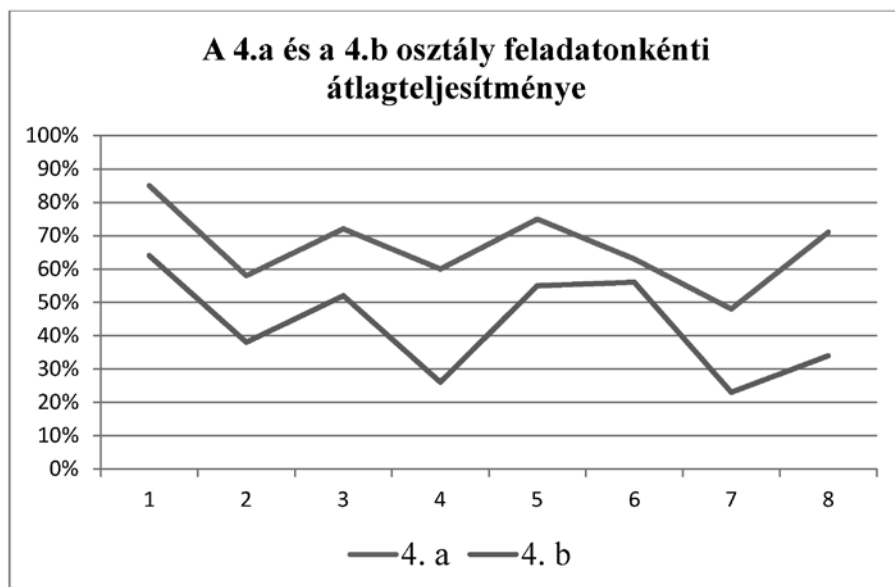
a rendszerekben gondolkodás ennél a korosztálynál nehézségekbe ütközik. A kontrollcsoport átlaga 23% lett, itt még inkább látszik, hogy mennyire nehéz a gyerekeknek ezeket a környezeti folyamatokat átgondolni. Az osztály fele már az elején feladta, annak ellenére, hogy a víz körforgásáról elmondásuk szerint nem régen tanultak. (A feladat megkönnyítése céljából az első és az utolsó lépést megadtuk, ennek ellenére a körfolyamat értelmezése a legtöbb tanulónál nem sikerült.)

A nyolcadik feladatnál az emberi összefogás jelentőségének felismerésére voltunk kíváncsiak. A tanulóknak döntést kellett hozni, hogy kinek adnak igazat az animáció végén lévő vitában. Arról is szerettünk volna informálódni, hogy mit gondolnak arról, hogy a mi világunkban melyik állítás nyerne helyet és miért. A feladat zárógondolatként pedig 5 olyan cselekedetet kellett megfogalmazniuk, amivel ők is hozzájárulhatnak Földünk megóvásához. Ennél a feladatnál maximálisan 9 pontot kaphattak. A 4.a osztály átlaga 71%, míg a kontrollcsoport csak 34%-ot ért el. Ez a nagy különbség abból adódik, hogy a pontok nagy részét a Föld megvédése érdekében tett válaszok alkotják. Az eredmények alapján megállapíthatjuk, hogy mindkét osztály átláta, hogy az animáció végén lévő vita nyertese Ted, hiszen ő próbál tenni azért, hogy változzon *Amkellfalva* polgárainak szemlélete a fákkal kapcsolatosan. A tanulók felismerték, hogy a bolygónk is hasonló helyzetben van. Probléma, hogy a gyerekek többsége a természet megvédése kapcsán a szemét kukába helyezését írta csak konkrét cselekvési szándékként, ezt elsősorban a 4.b munkájánál tapasztaltuk.

Eredmények összegzése – következtetések levonása

Az eredmények összegzése előtt meg kell említeni, hogy a vizsgálat előtt tájékoztunk arról, hogy a 4.a osztályban 5-en látták már korábban az animációt, a 4.b osztályban (kontrollcsoport) 10 tanuló. A kontrollcsoportban ez az előny az eredményekben nem mutatkozott meg, mivel ezeknek a tanulóknak az összteljesítménye 38%-os volt, míg a 4.a osztály összesített teljesítményének átlaga 63%. Véleményünk szerint az osztályok teljesítménye közötti különbség abban rejlik, hogy mennyire készítjük elő a médiatartalmak feldolgozását, illetve mennyire törődünk azzal, hogy kiaknázzuk azokat a tanulásra motiváló lehetőségeket, amivel a tanulás eredményességét növelhetjük. Az eredmények arról tájékoztatnak bennünket, hogy a film megtekintése előtti felkészítő tevékenyedéssel, a film megtekintése utáni közös filmelemzéssel a tanulók teljesítményét átlagosan 25%-kal tudtuk növelni. A diagram jól szemlélteti a két osztály feladatonkénti teljesítménykülönbségét.

Első hipotézisünk szerint az animáció bemutatása élménypedagógiai módszerként alkalmazható, mert közös gondolkodásra, aktív véleménymegosztásra motiválja a tanulókat. Ezt akkor tartjuk eredményesnek, ha a vizuális élménnyel nem hagyjuk magukra a gyerekeket, hanem ezekhez az élményekhez információkat, logikai összefüggéseket kapcsolunk, így az élményhez kötött tudás tovább megmarad. Ezt a feltevésünket a foglalkozásokon való aktív tanulói megnyilvánulások és a teszt eredményei is alátámasztják.

Második hipotézisünkkel kapcsolatban kimondható, hogy ez a rajzfilm alkalmas arra, hogy a fenntarthatóságra nevelés egy eszközeként funkcionáljon, de csak alapos feldolgozással. A pedagógusok kreativitásán és hozzáértésén is múlik, hogy minél hasznosabb és hatékonyabb módon formálják a diákok fenntartható fejlődését.

Harmadik hipotézisünk az volt, hogy a mérőeszköz kitöltésekor az az osztály fog jobb teljesítményt elérni, amelyik részt vett a médiatudatosságot fejlesztő és a filmelemző foglalkozásokon. Ez a hipotézisünk a mérésünk eredményei alapján beigazolódott, hiszen a 4.a osztály átlagosan 25%-kal jobb eredményt ért el, mint a kontrollcsoport. Ez bizonyítja, hogy a gyerekeknek a környezeti jelenségek értelmezésénél szükségük van a felnőttek segítségére, valamint hogy a felnőttek által kiszűrt médiatartalmakat megfelelő ráfordítással hatékonyabb lehetőség- és ismeretforrássá lehet alakítani.

Úgy gondoljuk, hogy az általunk bemutatott foglalkozások és vizsgálat nem az egyetlen módja annak, hogy ezt a filmet feldolgozzuk, és bizonyítsuk a környezettudatos gondolkodás fejlesztésénél betöltött szerepét. Véleményünk szerint a Lorax film az általunk bemutatottnál több lehetőséget rejt még a fenntarthatóságra nevelésben, tanórai vagy tanórán kívüli foglalkozás keretében egyaránt. Nemzetközi adatokkal nem tudjuk az eredményeinket összehasonlítani, mert tudomásunk szerint nincs adat arra vonatkozóan, hogy az oktatásban milyen eredményességgel alkalmazzák ezt a filmet. Mi csak egy példát szeretnénk volna bemutatni a saját eredményeink érzékeltetésével.

Szeretnénk arra buzdítani a pedagógus kollégákat, hogy keressék az új „formabontó” módokat, amivel aktivizálni tudják diákjaikat az együtt tanulásra, a közös gondolkodásra, véleményük megfogalmazására.

Irodalomjegyzék

- Berth, R. (1997): Az emberi szükségletek befolyásolása a reklámtevékenységgel. *Reklámpszichológia*, Válogatott tanulmányok. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó
- Füzné Kószó Mária (2012): *Módszertani útmutató a környezet- és természetismeret tanításához*, Szeged: Szegedi Egyetemi Kiadó
- Gyulai Iván (2000): *A fenntartható fejlődés*. Miskolc: Ökológiai Intézet a Fenntartható Fejlődés Alapítvány
- Havas Péter (2001): A fenntarthatóság pedagógiai elemei. *A remény paradigmája a XXI. század számára*, Körlánc Egyesület: A fenntarthatóság pedagógiája, Budapest, 9–18.
- Kovács András Donát (2007): *A környezettudatosság fogalma és vizsgálatának hazai gyakorlata*. Települési Környezet Konferencia, Életminőség – Lakókörnyezet – Rekreáció Szekció, Konferenciakötet, Debrecen, 64–69. Móricz Éva (2008): *Reklámpszichológia*. Budapest: Budapesti Corvinus Egyetem Marketing és Média Intézet
- Nemzeti Alaptanterv (2012): *Magyar Közlöny*, 2012. évi 66. sz. 10643.
- Orr, David (1998): NAAE Annual Conference megnyitó beszéde, közli: *Environmental Communicator*, 1988. 6–7. sz. 14. p.
- UNESCO (2017): Fenntartható fejlődési célok oktatása. Eger: Eszterházy Károly Egyetem Oktatókutatató és Fejlesztő Intézet. A magyar fordítás alapja: <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002474/247444e.pdf>.

Internetes forrás:

- Seuss dr.: The Lorax (Film és meseregény háttér-információi)
<https://hu.wikipedia.org/wiki/Lorax>
Letöltés ideje: 2016. 11. 17.
- Az elemzett reklámok megtekinthetők: https://www.youtube.com/watch?v=CN8_L14RmRc&list=LL3arKKPlaAGOsUNqBWOXGeA&index
<https://www.youtube.com/watch?v=CDFmLfa4v5c>
<https://www.youtube.com/watch?v=grRF3POJKD8>
https://www.youtube.com/watch?v=Z_Pb8rSniUs
<https://www.youtube.com/watch?v=0SkiRTwTVts>
<https://www.youtube.com/watch?v=Y77Llp1OGuI>
<http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002474/247444e.pdf>